

Kvinnliga idrottare är framgångsrikare än någonsin. Samtidigt förknippar barn redan i 7-årsåldern kvinnokroppen med svaghet, feghet och rädsla. Hur ska idrotten utformas för att både pojkar och flickor ska uppleva sin kropp som en tillgång? Alla med jämställdhet på agendan måste begrunda den levande handlande kroppen och dess könskodning, menar Birgitta Fagrell.

Den handlande kroppen. Flickor, pojkar, idrott och subjektivitet Birgitta Fagrell

Hon är åtta år, pigg och vaken och lätt att prata med. Jag har just låtit henne titta på en rad bilder på idrotter och frågat henne vad hon helst av allt skulle vilja ägna sig åt eller pröva på och vad hon inte skulle vilja göra.

”[...] Det är en svår fråga. Det är inget här som jag inte skulle vilja göra. Jo, det är en sak och det är rally. Det skulle jag inte vilja göra.” Jag frågar henne då om hon tror att andra flickor inte heller skulle vilja pröva på rally. Hon drar lite på svaret. Så kommer det: ” Tjejer är inte så våldsamma och så, och det kan hända så mycket olyckor också. Killar vill pröva allt som är svårt.”

Denna utsaga är hämtad från min avhandling *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete* (2000).¹ Där framkom bland annat att både flickorna och pojkarna tyckte att pojkar var bättre än flickor i

idrottsaktiviteter, att de hellre tävlade mot en flicka för då var det lättare att vinna, att de nedvärderade typiska kvinnliga aktiviteter och förknippade flickor med feghet och rädsla.² Detta tål att reflektera över eftersom denna bild, att flickor fysiskt skulle vara underlägsna pojkar, stämmer dåligt med den forskning som säger att flickors fysiska kapacitet i denna ålder är likvärdig pojkarnas.

Kanske har den framgångsrika damidrotten uppvisat på senare tid medfört att en annan bild skulle framtona om man skulle intervjua åttaåriga flickor och pojkar idag. Om detta vet vi föga för inga sådana studier finns som jämförelse. Men visst är frågan intressant.

Det är också intressant att notera att de flesta av dagens elitidrottande och framgångsrika kvinnor är jämgamla med mina barn i studien – båda grupperna är födda i mitten av 1980-talet. Hur skall vi då förstå att relativt många barn i min studie idealiserade pojkarna och manliga aktiviteter och att så många flick-

or födda på 80-talet nu skördar större idrottsliga framgångar än deras manliga dito?

I denna artikel kommer jag, med hjälp av teoretiker som Maurice Merleau-Ponty, Toril Moi och Gail Weiss, uppehålla mig vid den process där genus tar fäste i kroppen och blir medskapare av flickors och pojkars subjektivitet. Dessa teoretiker blir mina ledsagare för att förstå barnens utsagor om kroppen och då speciellt utsagor om den kvinnliga fysiska kroppen som såväl pojkar som flickor nedvärderade och till vilken de kopplade rädsla och feghet.

Merleau-Ponty har övertygat mig om att man måste ta utgångspunkt i att kroppen lever och existerar i den vardagliga världen och att det är denna värld som är av betydelse – det är där barnen skaffat sig sina erfarenheter och sina upplevelser. Denna livsvärld är naturligtvis olika för olika individer och en del barn har säkert ett större genusok vilande på sina axlar än andra. Merleau-Ponty har också utvecklat begreppen *jag-kan-kroppen* och *kroppsschema*. Dessa båda begrepp använder jag för att belysa hur kroppen skapar subjektivitet och för att undgå den teoretiska uppdelningen mellan kropp och själ. Till detta återkommer jag.

Moi erbjuder mig möjligheten att förstå kroppen som en *situerad* kropp. Moi lyfter också fram hur man kan se kroppen som en *situation*. De upplevelser och erfarenheter som barnen bär med sig från sina livsvärldar innebär att de vågar utnyttja sin kroppsliga kompetens på olika sätt. Jag återkommer även till detta.

Weiss, slutligen, har med utgångspunkt i Merleau-Pontys kroppsschema erbjudit mig ett intressant koncept i begreppet *kroppsbilder*, som fokuserar hur den inre upplevelsen av kroppen och den yttre spegelbilden av denna

kropp formas till en gestalt i en utvecklingsprocess.

Två resultat från min avhandling tycker jag är intressanta att ta som utgångspunkt i denna artikel. Först lyfter jag fram hur barnen såg på den fysiska kroppen och de kapaciteter som en del flickor och pojkar förknippade med den kvinnliga fysiska kroppen. Därefter tar jag upp den nedvärdering av kvinnliga aktiviteter som både flickor och pojkar gjorde i min studie.

Vidare vill jag uppmärksamma och problematisera hur just flickor, på grund av erfarenheter och upplevelser från sin egen livsvärld, kan komma att ha svårare att utnyttja sin fysiska kropps fulla kapacitet beroende på de erfarenheter och upplevelser som en genusimpregnerad livsvärld ristat in i deras kroppar. Det är inte minst viktigt att uppmärksamma att genus ofta reflekterar olika meningar och innebörder av den fysiska kroppen till en flicka och till en pojke.

De små konstruktörerna

Syftet med min avhandling var att belysa och problematisera hur flickor och pojkar i sju-åtta års ålder förhåller sig till det som vi i dagligt tal benämner kvinnligt och manligt. Barnens föreställningar om kvinnligt och manligt närgranskades i relation till kropp, idrott, familj och arbete. Den övergripande forskningsfrågan var: Hur konstruerar (gör) barnen kön i relation till kropp, idrott, familj och arbete och hur konstruerar barnen sin självförståelse i relation till dessa regimer? Dessutom var jag intresserad av att ta reda på om barn redan vid skolstarten uppmärksammat genusspelet mellan könen.³

Jag genomförde analysen utifrån tre infallsvinklar. Den första gjorde det möjligt att granska hur barnen laddade sysslor och aktiviteter, ting, beteenden, kropp och kroppsde-

lar med kön (genusifieringen, könskodningen eller beköningen). Här fick jag en uppfattning var genus hade sin styrka i barnens värld. Utifrån den andra infallsvinkeln analyserade jag vad barnen iscensatte i denna process. Jag menar att då barnen laddar sin bild av världen med kön materialiseras olika diskurser om kvinnligt och manligt. Vilket meningsinnehåll blev knutet till kvinnligt och manligt genom denna iscensättning?

Den tredje infallsvinkeln, slutligen, gjorde det möjligt att utröna vad som trängdes bort och förlades utanför det normalt kvinnliga och normalt manliga i barnens genusbild. Vad kan kvinnor och män inte göra, hur får kvinnor och män inte se ut, vilka egenskaper kan kvinnor och män inte ha? Denna ingång fångar upp vad som är tabu i barnens föreställningsvärld. En central frågeställning här blev vad som konstituerar meningen i själva gränslinjen mellan kvinnligt och manligt i barnens världsbild. Vad är det som en flicka och en pojke kan uppfatta som normalitetsgränser? Vad är det som lyfts fram som särskiljande tecken för kvinnligt och manligt och vad hamnade utanför denna gräns?

Regimerna kropp, idrott, familj och arbete innesluter vad Gail Weiss benämner historiska genusscheman⁴ inom vilka sedimenterade uppfattningar om kvinnligt och manligt strukturerat både diskurser och praktiker.

Urvalsgruppen bestod av 60 barn från Sverige i sju-åtta års ålder. Barngruppen utgjordes av tre olika klasser från tre skolor inom Storstockholmsområdet. Klasserna valdes så att de skulle representera olika socioekonomiska miljöer. Barnen intervjuades med hjälp av en strukturerad intervju. Att jag valde den strukturerade intervjuformen har sin grund i att idrott, arbetsliv, familj och kropp utgör både betydelsefulla institutioner och regimer där

genus befästs och reproduceras. Dessa institutioner samverkar med vardagslivet på olika sätt och erbjuder individen specifika meningar med vad som är och kan vara kvinnligt och manligt.

För att underlätta för barnen att samtala kring intervjufrågorna utformade jag en bildserie⁵ som underlag för intervjun. Men bilderna visade sig vara av större betydelse ur ett metodologiskt perspektiv. Mötet mellan barnet och bilderna blev ett *pre-reflexivt* möte där barnen omedelbart, utan närmare överläggning, kunde plocka ut den bild som de fastnade för som den rätta representanten för kvinnligt och manligt. Barnens förkropppligade föreställningar av kvinnligt och manligt aktiverades omedelbart i mötet mellan barnet och bilden. Kollektiva kulturella föreställningar och de egna kroppsbilderna ställdes mot varandra i detta möte.

Den fysiska kroppen

Kroppen som genusregim är speciell eftersom naturen redan gjort en första indelning av denna kropp i "hona och hane". Jag förväntade mig alltså att den fysiska kroppen skulle könsmärkas efter denna grundläggande princip av barnen. Men istället könsmärktes den fysiska kroppen *manligt* av barnen. Den manliga könskodningen av kroppshår och muskler, och kopplingen av sekundära könskaraktistika endast till den manliga kroppen, inmutade den fysiska kroppen i en manlig genuskategori. Den kvinnliga fysiska kroppen var osynlig i barnens värld. För att synliggöra den tog barnen hjälp av estetiserande genusattribut såsom röda naglar, läppstift och högklackade skor. Kvinnlig biologi, som knutit kvinnan filosofiskt och historiskt till natur, fick inte ens komma in på barnens genusplan.

Så i barnens bild av den fysiska kroppen

var det den manliga fysiska kroppen som fick framträda medan den kvinnliga intog en undanskymd plats. Anatomi och biologi var inte en betydelsefull grundsten i konstitutionen av kvinnlighet utan den kvinnliga fysiska kroppen måste ta hjälp av kulturella symboler.⁶ Manligheten står däremot på egna (håriga och muskulösa) ben.

Barnens genusifiering av den fysiska kroppen säger också något om vår tids syn på kroppen: den kroppsfixerade kulturen är snarast rädd för den kvinnliga kroppen.

En analys av barnens könskodning visar att de laddade kategorierna kvinnligt och manligt med olika värderingar. I den manliga kategorin förlades adjektiv som aktiv, modig, svårt och stark och till den kvinnliga lugn, rädd, fjompig och svag. Denna könskodning innebär att flickor och pojkar indirekt får olika kapaciteter knutna till sitt kön. En pojkes kropp tillskrivs de egenskaper som fordras för att bli en framgångsrik idrottare. Flickkroppen tillskrivs egenskaper som inte står särskilt högt i rang om man skall nå idrottsliga framgångar.

Det var också tydligt att genus inte ännu lagt beslag på det jag med Merleau-Ponty kallar *jag-kan-kroppen*. Denna kropp, som upplever hisnande glädje av att kunna kontrollera världen, tycks leka kurragömma med disciplinerande kroppsdiskurser. Barnens kroppar har ännu inte sorterat in fysisk aktivitet och lek i genuskategorierna manligt och kvinnligt. Hoppandet snurrandet, gungandet, cyklandet och längtan efter att klara av att göra fysiska saker är inte könskodat i min undersökningsgrupp. Men man kan ana att processen är i gång. Ett antal pojkar var på det klara med att det är viktigt att den fysiska kroppen också måste vara duktig och stark. Vinnarideologin har fått starkare fäste i pojkkropparna.

Hur kan man förstå att barnen inordnade

den fysiska kroppen i en manlig genuskategori och varför nedvärderades aktiviteter som ansågs vara kvinnliga? Att närma sig kroppen ur ett genusperspektiv med fenomenologiska förtecken ger mig intressanta tolkningsramar.

Den presterande kroppen

Feministiska teoretiker som Moira Gatens, Elisabeth Grosz, Judith Butler och Luce Irigaray har markerat sitt missnöje med hur den manliga kroppen blivit norm eller osynliggjorts som kropp, intellektualiserats eller reducerats till yta och text.⁷ Varken psykoanalytisk teori eller fenomenologi har emellertid kunnat erbjuda godtagbara teoretiska ramar där andra än den vite heterosexuella medelklassmannen utgör norm eller där klass, etnicitet eller moraliska frågor fått samverka med kön i förståelsen av utvecklingen av identitet. Men kroppen som materia har fått en renässans inom feminismen och den kvinnliga presterande idrottskroppen skakar om gamla fördomar om en svag och skör kvinnokropp.

Det finns en rad kvinnor som lyckats utnyttja sin fysiska styrka och sin motoriska kompetens och omvandlat dessa egenskaper till idrottsliga framgångar. Jag tänker på framgångsrika idrottskvinnor som Anja Pärson, Pernilla Wiberg och Magdalena Forsberg inom skidsporten, och på Kajsa Bergkvist, Carolina Klüft och tvillingarna Kallur inom friidrotten. Det svenska damfotbollslandslaget framgångar är redan inskrivna i damidrottens bragdhistoria. I simning har vi världsstjärnor som Therese Alshammar, Anna Karin Kammerling och Josefin Lillhage, och i simhopp Anna Lindberg. Vi har framgångsrika kvinnliga boxare och brottare som rubbat på könsgränserna i dessa av tradition manligt dominerade idrottsgrenar.

Listan på framgångsrika kvinnoidrottare

kan göras längre och i framtiden kommer med all säkerhet nya världsnamn att dyka upp. Kvinnorna har lyckats väl inom elitidrotten vilket lett till att media också uppmärksammat deras bedrifter. En positiv spiral har bildats – bra resultat ger mycket uppmärksamhet, mycket uppmärksamhet lockar fler sponsorer, fler sponsorer ger mer pengar, och mer pengar skapar större möjlighet till professionell träning och så vidare. Våra kvinnliga idrottare har lyckats bryta en mansdominerad värld och media uppmärksammar i större utsträckning dagens idrottande kvinna utifrån de resultat hon presterar och lägger mindre vikt, i alla fall i reportage från tävlingar, vid utseende eller pseudo-verksamheter. Numera är det snarare veckotidningarna som tagit sig an dessa områden.

Jag kommer emellertid inte att uppehålla mig vid dessa idrottande kvinnor, utan min nyfikenhet ligger på det kroppsliga planet – jag tror att idrottskroppen har något intressant att säga oss.

Man kan ana att en idrottande människa, kvinna eller man, har utvecklat ett speciellt förhållande till och även en särskild syn på sin kropp. Utan tvivel har elitidrottare ett instrumentellt, objektivt, förhållande till kroppen – den betraktas som ett ting. För att kunna uppnå topp prestationer i stressande situationer måste de styra och behärska kroppen, den måste användas som ett medel. Man hör ofta idrottaren tala om sin kropp som vore den något avskilt, vidhängande eller utanpå. Uttryck som "min kropp var tung" eller "kroppen svarade inte" är vanliga i intervjuer och låter ana en besvikelse över att kroppen vägrat att underordna sig den rationella tanken med dess prestationskrav. Varje elitidrottare jobbar hårt med att träna mentalt för att kunna behärska en bångstyrig kropp.

Men det finns också situationer där man

blir varse att idrottaren har en helt annan relation till kroppen än att se den som ett ting. Det är inte ovanligt att idrottaren låter kroppen vara den som styr och bestämmer – man överlämnar sig till kroppen och låter känslan styra – man låter det ske. Man är ett med uppgiften helt absorberad av situationen, ett tillstånd som av psykologer benämns *flow*. Det verkar alltså som om tävlingsidrottaren har utvecklat både ett objektivt och ett subjektivt förhållningssätt till sin kropp, både att *vara* sin kropp och att *ha* en kropp. Kanske är detta också nödvändigt om man skall lyckas nå toppen.

Den idrottande kvinnan måste också hantera de budskap som den kroppsfixerade individualistiska kulturen bombarderar oss med. En rad kvinnliga idrottare har haft problem med ätstörningar och många idrottande flickor och kvinnor måste tackla problemet med en idrottskultur som i sin objektivering av den kvinnliga idrottaren uppmärksammar utseende före prestation. De tvingas förhålla sig till homofobiska uttalanden och till kommentarer som vittnar om avsmak för kvinnor som inte lever upp till den feminina fysiska kroppens ideal. Men idrottsvärlden ger också den idrottande kvinnan frihet att träda in i en rad projekt som tidigare varit förbehållna en manlig kropp.

Kroppen är både ett subjekt och ett objekt på idrottsarenan och de normer och värderingar som konstrueras med utgångspunkt i den presterande kroppen påverkar flickor och pojkar olika beroende på hur väl dessa korresponderar med de värderingar som bejakas i barnens livsvärld. Kroppen och intresset för den varierar över tid, men i en värld där den fysiska prestationen står i centrum kommer kroppen alltid att vara i fokus. Även utanför den idrottsliga arenan har kroppen en självskriven plats. För ett antal år sedan fick den

slanka kroppen stor uppmärksamhet i media. Larmrapporter om att många flickor led av anorexi och ätstörningar tvingade såväl sjukvård och psykiatri som skola och idrottsrörelse att utveckla behandlingsprogram eller rekommendationer för hur man på bästa sätt stöder den som drabbats. Oron över "den slanka kroppens budskap"⁸ gick inte att ta miste på.

Idag står snarare den feta kroppen i centrum. Fetma definieras som en folksjukdom och kostnaderna för den sjukvård som kommer att behöva sättas in för att motverka följd-sjukdomar målas upp som ofantliga.⁹ Något måste göras för att svenska folket inte skall gå i den tjocke amerikanens fotspår. Receptet för att uppnå hälsa är ökad fysisk aktivitet¹⁰ och ett minskat intag av fett och socker. Snabbmat och hamburgare bör bytas ut mot stenålderskost, antioxidanter, fleromättat fett, grönsaker och frukt. Att propagandan mot fetma och övervikt skall åstadkomma en anorektisk backlash verkar inte oroa någon och den anorektiska kroppen tycks inte längre ha något större nyhetsvärde.

I en kroppsfixerad samtid har den feta och självsvältande kroppen fått konkurrens i media av den vackra och sköna kroppen där ungdomlighet, fast rumpa och fettfri yta verkar vara gångbara attribut, oavsett kön. I dokusåpornas och skönhetskirurgins tidevarv går det knappast att undgå att förföras av konsumtionssamhällets bild av den perfekta kroppen. Det är svårt att upprätthålla en skeptisk inställning till den lycka som tycks ledsaga den vackra kroppen, utan att inräknas i de avundsjukas gäng. Hur man än vrider och vänder sig kommer man inte undan kroppen, och var och en måste bestämma sig för hur synen på kroppen skall få inverka på livet och levernet.

Forskaren och kroppen

Det är otvetydigt så att den medicinska kroppen och den sociokulturella kroppen fascinerar oss och kroppens plats i samtidens offentliga tal är given.¹¹ Forskare som har kroppen som studieobjekt har ett brett forskningsfält att utgå från och de presenterar en rad förklaringsmodeller för hur kroppen kommit att få en så central plats i det senmoderna samhället. Kultursociologer påvisar hur livsstil och smak nyttjar kroppen som social markör. Med hjälp av kroppen skapas distinktioner för att upprätthålla position. Postmodernister läser kroppen som text och i denna kontext har kroppen som materialitet eller levd erfarenhet svårare att få utrymme.

Kroppen ger också nytt bränsle åt den akademiska trätan om den sanna kunskapen. Evighetsfrågan om relationen mellan kropp och själ är långt ifrån uttömd och teoretiker som lämnat den materiella kroppen därhän återvänder till denna, väl medvetna om att den existerande och levande kroppen måste behandlas med respekt även då kunskapsfrågor står i centrum.

Den norske filosofen Sigmund Loland behandlar i en kort artikel tre kroppsperspektiv som speglar olika uppfattningar om människan och hennes syn på kunskap.¹² Lolands text syftar visserligen till att ge ny förståelse för varför alltför få människor lyckas förändra livsstil från inaktiv till aktiv, trots alla rationella nyttoargument som ständigt läggs fram för fysisk aktivitet och hälsosam kost, men man kan också läsa Lolands text som ett inlägg i kunskapsdebatten. Loland markerar att det vetenskapliga samtalet bör vidgas om vi skall förstå varför människor handlar som de gör.

De tre kroppsperspektiv som Loland behandlar är *det objektiva*, *det subjektiva* och *det socialt konstruerade*.

Det objektiva kroppsperspektivet har sin grund i en dualistisk människosyn där kroppen förstås som ett objekt. Detta perspektiv är enligt Loland det dominerande och har sitt ursprung i den cartesianska synen på kropp och själ som två från varandra åtskilda substanser; en tänkande substans (själen) och en utsträckt (kroppen). Kroppen ses som en del av naturen och som sådan följer den också dess lagar. Med detta synsätt blir kroppen ett objekt som likt naturen är underordnad naturlagarna. Kroppen är något man har och något som man kan och bör kontrollera. Kritiken mot det dualistiska synsättet är att det är reduktionistiskt och att en kropp friställd från ett tänkande jag kommer att förtingligas. Det dualistiska perspektivet har svårt att ge utrymme åt kroppen som ett upplevande subjekt fyllt med erfarenheter eller som subjekt i kunskapandet.

I subjektperspektivet, påpekar Loland, ses människan emellertid som en intentionell varelse som skapar mening i relation till andra genom sin förmåga till identifikation och till att känna gemenskap och empati. Människan förstås som en intentionell, handlande helhet där distinktionen mellan kroppen och jaget har upphört. Kritiken mot det subjektiva perspektivet är att det är idealistiskt och att det inte når upp till de vetenskapliga kraven på empirisk provbarhet.

Loland understryker att människans unika egenskaper som reflekterande varelse gör att vi kan växla mellan det objektiva och det subjektiva perspektivet. Men denna reflektion sker inte i ett vakuum. Normer och värderingar tvingar oss att förhålla oss till det sociala rummets koder och medverka i olika typer av maktspel. Kroppen, säger Loland, blir i det mediafixerade och upplevelseinriktade samhället en social symbol och det individualistis-

ka budskapet i vår samtid är att vi måste skilja ut oss, vara unika. I denna process är kroppen ett medel i konstruktionen av identitet. Inom det sociala konstruktionsperspektivet ses kroppen som en agent som handlar på uppdrag av den kommersiella kulturen.

Loland menar att perspektiven inte är varandra uteslutande utan komplementära. För att förstå människan och hennes handlingar är det otillräckligt att endast utgå från ett av dem. Vart och ett bidrar med kunskap om kroppen på sitt speciella sätt. Det subjektiva perspektivet skulle enligt Loland kunna hjälpa oss förstå varför människor till exempel upprätthåller en ohälsosam livsstil. Han menar också att det finns en risk med att framhäva objektiva fakta om betydelsen av fysisk aktivitet och nyttan av ett hälsosamt kostintag om detta inte balanseras med budskap om glädjen av det lekfulla i fysisk aktivitet och rörelse. För att förstå människan måste man således låta de erfarenheter och upplevelser som den levande existerande människan bär med sig få större utrymme både i analys och i samhällsdebatt.

När jag analyserade mina intervjuer av barnen slogs jag av att nästan samtliga barn markerade hur stolta det var över att kunna prestera något med kroppen. Att kunna cykla, simma, hoppa hage och hoppa hopprep var ur barnens perspektiv värdefull kunskap och något att vara stolt över. Samtidigt vet jag att många pedagoger försöker få det lärande barnet att utveckla en objektiv syn på världen, genom att sitta still, lyssna och distansera sig från kropp och känslor. Än har inte den praktiska pedagogiken kommit dithän att den ser rörelse och aktivitet som en grund för lärande, eller har förståelse för hur viktigt det är för barnet att känna att det är herre över sin kropp.

Kroppens filosof

Mina barn som jag intervjuade tvingade mig, kan man säga, att söka efter perspektiv på kroppen där kroppsliga upplevelser och erfarenheter kunde ingå i analysen. Jag fann ett sådant i det fenomenologiska perspektiv, det som Loland kallar det subjektiva kroppsperspektivet. Detta perspektiv ger plats för en levande existerande kropp som njuter och lider i sin livsvärld. Utifrån ett fenomenologiskt kroppsperspektiv ses kroppen som en psykofysisk enhet, där psyket och kroppen är sammanflätade och inte två existerande substanser skilda från varandra. Kroppen som psykofysisk enhet är i ständig tillblivelse och pendlar mellan att låta sig styras av världen eller själv vara den som styr världen.¹³ Detta synsätt ger en särskild förståelse för barnens utsagor i min studie. Barnen i min studie var i färd med att skapa sig själva som flickor och pojkar och i denna skapelseakt var *kroppen i rörelse* det aktiva, handlande subjektet.

Då kroppen ses som en handlande aktör, en kropp i rörelse, kommer kroppsupplevelser och kroppsliga erfarenheter att kunna sättas in i ett vidare perspektiv. Den handlande kroppen kan ducka för grenar och parera gropar i joggingspåret långt innan löparen hunnit tänka ut hur hon eller han skall göra. Utan hjälp av tanken tar den ett skutt över diket, den ser till att golfaren träffar bollen precis i rätt läge och snurrar runt dansparet i snoans virvlar så att de tappar andan. Den fysiska ansträngningen ger en alldeles speciell medvetenhet om att vara kropp. Hjärtats slag, blodets pulsande och musklernas kamp i hårt kroppsarbete kan ge en skön upplevelse och en positiv erfarenhet av hur det är att vara en stark kropp. Den mjuka handen och den varma blicken ger en förnimmelse av hur det är att vara en älskad individ liksom den

knutna näven eller den hårda blicken får en att uppleva rädsla eller ilska.

Maurice Merleau-Ponty, kallad kroppens filosof, har utvecklat alternativa synsätt till intellektuella, empiristiska eller psykologiska teorier, kort sagt till den objektiva vetenskapliga synen på kroppen som gett själen/tanken en hegemonisk position. Han markerar i sin kroppsfenomenologiska utgångspunkt att vi alltid är i världen och att vår omedelbara kontakt med världen sker genom varseblivningen, där sinnena är den förmedlande länken. Perceptionen gör världen möjlig och med hjälp av *kroppsscheman* orienterar vi oss i rummet. Begreppet kroppsschema innebär, enligt Merleau-Ponty ett ”globalt medvetande om min ställning i den intersensoriska världen, en ’gestalt’ i gestaltpsykologins bemärkelse”. Men han nöjer sig inte med den definitionen, utan markerar att kroppsschemat inte är en sammanfattning av de olika kroppsdelarnas position, utan att det integrerar kroppsdelarna utifrån den situation som skall hanteras. Kroppsschemat är en *situationsrumslighet* som förser oss med information om kroppen i relation till situationens krav.¹⁴ När dessa kroppsscheman fungerar optimalt och positivt upplever människan en känsla av att kroppen är ett med världen.¹⁵

Betraktad på detta sätt görs kroppen till subjekt och det är kroppen som bedömer huruvida situationen kan hanteras eller ej. Jag ser inte detta som en tankeakt i första hand, utan som en varseblivningsakt. Mina erfarenheter och upplevelser från tidigare liknande situationer blir ett slags mallar varifrån den aktuella situationen bedöms. Levd erfarenhet blir det fundament varifrån min bedömning av situationen utgår och levd erfarenhet är min samlade kunskapsbank.

Kroppen, hävdar Merleau-Ponty, skall

också förstås från tvetydighetens perspektiv – jag ser, men blir samtidigt sedd – jag berör, och blir samtidigt berörd av det jag berör. I denna dubbla kommunikation med världen, i glapet mellan den och mig, där mötet med världen och kroppen äger rum, skapas mening – där är vår existens. Cirkulariteten mellan kropp och värld gör att dessa ständigt är i direkt förbindelse. Kroppen är utsträckt i världen och beredd till handling utifrån omgivningens krav. Det är denna intentionella och handlande kropp som Merleau-Ponty kallar *jag-kan-kroppen*. Det är en kropp vars handlingar inte styrs från ett tänkande jag. *Jag-kan-kroppen* handlar pre-reflexivt i det handlingsfält som uppstår där kropp och värld möts. Här är kroppen subjekt – inte tanken.¹⁶ Kommunikationen mellan människor blir då, kan man säga, inter-kroppslig.

Varseblivningen är, ur detta perspektiv, både en aktiv och en passiv process och perceptionsprocessens cirkularitet gör att kroppen inte kan vara en sluten entitet, utan öppen för världen, i ständig förändring och tillblivelse. Merleau-Ponty menar också att percipieringen av världen är en aktiv process genom att medvetandet alltid är riktat mot något. Kroppen skapar mening genom att vara intentionell. Kropp och värld är sammanflätade med varandra, ingår i varandra och skapar varandra.

Här upphävs således dualismen kropp-själ och kroppen betraktas som en aktiv part i relationen kropp och värld. Merleau-Ponty betonar också att det är den meningsfulla världen, en värld där viss ordning och struktur råder, som förkroppsligas. Denna dimension är viktig att understryka, eftersom meningen med kvinnligt och manligt lagras i kroppen som erfarenheter och upplevelser, mer än som tankar. Man ryser vid åsynen av något eller man känner en pirrande förväntan osv. Våra för-

kroppsligade upplevelser och erfarenheter blir således meningsfulla *strukturerande* strukturer med vars hjälp vi tolkar och förstår världen, ordnar den, utan att behöva sätta ord på tillvaron. Barnen i min studie använde just dessa strukturerande strukturer då de med hjälp av bilder besvarade mina frågor.

Kroppen som situation

Merleau-Ponty öppnade en ny värld för mig då jag kom i kontakt med begreppet kroppsschema som ett rumsligt situationssystem. Med denna ingång kan kroppen återerövra en position inom genusteorin. Här har kroppen annars kommit att bli ett delikat problem. Uppdelningen mellan kön och genus distanserar genus från kroppens materialitet och dualismen innebär en distansering från kroppen. Historiken Thomas Laqueurs förklaring till hur han behandlat dilemmat i sin bok *Om könen* får tjäna som exempel:

Denna bok handlar alltså inte om hur man åstadkommer genus, utan om hur man åstadkommer kön. Jag har inget intresse av att förneka existensen av kön eller könslig tvåformighet som evolutionär process. Men jag vill med stöd av historiska vittnesbörd visa att nästan allt som man vill säga om kön – oavsett hur man uppfattar ordet – från början innehåller en utsaga om genus. Både i enköns- och i tvåkönsvärlden är könet situationsbundet; det går endast att förklara i samband med strider om genus och makt.¹⁷

Trots Laqueurs markering av betydelsen av kön som materia och som situationsbundet fenomen, bekänner han lite längre fram att han är ”nedstämd över den mest iögonfallande och genomgående försummelsen i denna

bok, nämligen att det inte finns någon fortlöpande redogörelse för kroppsliga erfarenheter.¹⁸

Toril Moi diskuterar däremot ingående både kroppslig erfarenhet och den situationsbundna kroppen i sin bok *Hva er en kvinne?*¹⁹ Hon menar att Simone de Beauvoirs fenomenologiska förståelse av kroppen är ett radikalt alternativ med vars hjälp man kan överbrygga uppdelningen i kön och genus. Budskapet om den levande kroppen är att kroppen både är en *situation* och att den är *situerad*. Kroppen som ett situerat fenomen innebär att man betraktar kroppen från en lokal position, den är knuten till en speciell plats, en speciell tid och en speciell situation – alltså kan den inte betraktas som något universellt eller objektivt.²⁰

Enligt Moi har de flesta inga problem med att förstå att kroppen är situerad, medan kroppen som situation vållar olika tolkningar och även missuppfattningar. Här återvänder Moi till Sartre som menar ”att en situation är en strukturell relation mellan våra projekt (friheten) och världen”. Moi markerar också att situationen inte skall ses som ett objekt till ett subjekt utan situationen ”är en syntes av faktiska förhållanden (*facticité*) och frihet”. Med denna utgångspunkt går det inte att förringa betydelsen av biologiskt kön. Kvinnans (och även mannens) biologiska kropp är en fakticitet som påverkar projektet (friheten). Kroppen måste ses som intentionell och transcendent – ett subjekt som är aktivt och som handlar.

Min levda erfarenhet som kvinna gör att såväl min situation som den situerade kroppen ofta måste relateras till min kroppsliga kompetens. Beroende på projekt och kroppslig kompetens kan jag känna frihet eller vanmakt i situationen. Den frustration jag känner när min kroppsstyrka inte är tillräcklig för att

exempelvis dra igång gräsklipparen, gör mig ständigt påmind om att jag är min kropp. Det är min levande kropp som får mig att tveka och avstå, eller att med förtjusning kasta mig in i situationen.

Genom att befinna sig i världen ingår alltså kroppen i en mängd projekt (situationer). Att betrakta kroppen som en situation innebär att erkänna att kroppen många gånger avgör hur man brukar sin frihet, eller annorlunda uttryckt, vilket projekt jag målar upp i min fantasi och tänker gripa mig an. Det är kroppen som handlar – genom sin kroppsliga kompetens eller brist på densamma ger den mer eller mindre frihet. Friheten (projektet) är alltså bunden till handling och handlingen kan medföra ett överskridande av det givna. Att genom handling förändra det givna och förutbestämda innebär då; att handla är att vara fri.

Men de projekt som vi är upptagna av i världen, säger Moi, är situerade och vår frihet är inte absolut eftersom varje människas erfarenhet av sin kropp är förenad med de projekt vari vi ingår. Min tolkning av detta blir att då vi ingår i projekt där friheten att handla är starkt beskuren, av t ex könssegregerande strukturer och genusdiskurser eller av den egna kroppsliga kompetensen, kommer dessa ramar att begränsa möjligheterna att handla. Översatt till en kvinnokropp innebär det att kvinnans biologiska kropp har en faktisk betydelse i många situationer där denna kropp kan hindra henne att delta, men också att den kvinnliga kroppen har frihet att ingå i en mängd projekt. Översatt till flickors kroppar innebär det att många flickor har hamnat och kan hamna i situationer där de lärt sig att det kvinnor gör har lägre status än det män gör. En rad flickor kommer också att känna sig vilsna eller ointresserade i mötet med exempelvis en mansdominerad idrottsvärld.

När kroppen uppfattas inte endast som ett fysiskt objekt, utan som en del av en levd erfarenhet då blir kroppen, menar Moi, en stil, en intention, och ett speciellt sätt att vara närvarande i världen, utan att för den skull upphöra att vara objekt med egna specifika fysiska egenskaper. Det är detta speciella sätt att vara, denna kroppsliga intention som ett resultat av levd erfarenhet i en speciell livsvärld, som jag ytterligare vill belysa – men nu med utgångspunkt i den könsspecifika kroppen. Flickors och pojkars levda erfarenheter har ju redan vid sju årsåldern påverkat synen på den fysiska kvinnliga kroppen. Vilken betydelse kommer dessa bilder av den fysiska kvinnliga kroppen ha för deras syn på sig själva som fysiska subjekt och för synen på varandra?

Den sammanhållande kraften

Jag har för detta ändamål återvänt till Gail Weiss och hennes bok *Body Images. Embodiment as Intercorporality*.²¹ Det är framförallt Weiss resonemang om hur kroppsbilder formas och vilken roll genus spelar i detta formande som väckt mitt intresse. De krafter som håller ihop och understöder den genusvärldsbild om kvinnligt och manligt som framtonar bland barnen i min studie kan tolkas med hjälp av Weiss idéer om hur kroppsbilder skapas. Jag har också prövat tanken att sammanföra Moi och Merleau-Pontys syn på kroppen med Weiss tal om kroppsbilder som en gestalt. Weiss utvecklingspsykologiska perspektiv på hur kroppsbilder formas ger ytterligare en dimension till Merleau-Pontys begrepp kroppsschema, eftersom han i stort sett negligerar den utvecklingspsykologiska dimensionen i sitt filosoferande. Tre utgångspunkter i Weiss diskussion om kroppsbilder och subjektets vara i världen förtjänar att understrykas i detta sammanhang.²² Den första är själva är

påståendet att *kroppsbilden är en gestalt*.²³ Weiss, i likhet med Merleau-Ponty, menar att kroppsbilden, alltså uppfattningen av den egna kroppen, utgörs av en gestalt – en form. Denna gestalt har utvecklats, menar Weiss, under det så kallade spegelstadiet. Det lilla barnet upplever inte sin kropp som en helhet, dess kroppsupplevelse är fragmenterad. Den fragmenterade kroppsupplevelsen från barnets egen kropp formas emellertid till en gestalt med hjälp av den sammanhållna bild som barnet ser av sig själv i spegeln. Denna bild tvingar barnet att se sig själv utifrån. Kroppsbilden innehåller alltså något mer och annat än den inre upplevelsen av kroppen nämligen det imaginära, (vilket ger utrymme för fantasi).

En annan utgångspunkt är att själva förutsättningen för att kroppsbilden skall kunna upplevas som en helhet är att den består av en mängd kroppsscheman som ständigt förändras i sin anpassning till alla skiftande yttre faktorer. Kroppsbilden utgörs således egentligen av en mängd kroppsbilder, men för att världen skall bli gripbar och möjlig måste dessa upplevas som en helhet. Weiss menar till och med att den snedvridna, felaktiga kroppsbilden är en kroppsbild berövad mångfalden kroppsbilder. Den har stelnat, befinner sig i obalans, och kommer att interagera med sin omgivning på ett begränsat och ofullständigt sätt.

Den tredje utgångspunkten visar på att den spegel som ger barnet en upplevelse av sig själv som sammanhållen, samtidigt hjälper barnet förstå att andra också ser mig som jag ser mig själv i spegeln. Detta betyder att barnet lär sig att jag är synlig för andra inte som jag själv upplever min kropp inifrån, utan sådan som jag syns i spegeln. Genom denna insikt blir barnet till en social varelse med en potentiell förmåga att tolka och förstå andra i den soci-

ala världen och relatera sig till det gemensamma i kulturen. Kontentan av detta resonemang blir att subjektivitet skapas i en värld fylld av mening, inte genom tanken utan i cirkulariteten mellan den inre upplevelsen och spegelbilden. Kroppsbilden är formad genom kroppens tvetydighet och varseblivningens cirkularitet. Ibland är kroppen aktör, ibland agent.

Men barnet speglar sig också i världens kulturella spegel. I denna finns myten; den manliga blicken, hjälten, modern, madonnan, häxan osv, och i denna kulturella spegel möter den levande kroppen dagligen den ideala kulturella kroppsbilden. I detta möte disciplineras och kultiveras kroppsligheten.²⁴

Den begränsade subjektiviteten

Weiss understryker att kroppsbilden alltid är formad i en specifik kropp, en flickas kropp eller en pojkes kropp; en kropp som präglats av sitt specifika sammanhang och sin specifika verklighet. Då barnen i min studie könskodade den fysiska kroppen manligt visar detta att barnen utvecklat en kroppsbild där den fysiskt kvinnliga och den fysiskt manliga kroppen bär på olika meningar. Detta får effekter för både flickan och pojken. Pojkens bild av sig själv som en fysisk person kan skapas i harmoni med den inre upplevelsen av den fysiska kroppen som stark, kompetent och bejakad, synlig i världen för den Andre just som en materiell fysisk kropp; en tillgång att vara stolt över. En kropp som ohämmat kan utstråla: Jag kan! Han behöver inte tveka om att fullt utnyttja sin fysiska kropp och med hjälp av den erövra världen.

Men pojken måste också hantera den kulturella spegeln som reflekterar historiska genusschema där kvinnoförakt, homofobi och rädsla för kvinnokroppen på ett eller annat sätt tonar fram. Det kvinnliga och det

homosexuella är själva objektet som måste förkastas och uteslutas då pojken skapar sig en värld där hegemonisk maskulinitet råder.²⁵

För flickan är det än mer komplicerat. Å ena sidan kommer hon att uppleva sig själv som lika kompetent och stark som pojken, även flickan upplever på ett inre plan glädjen av den fysiska kroppen. Men då flickans *jag-kan-kropp* möter den kulturella spegeln som reflekterar samma kvinnobild till henne som till pojken, hamnar flickan i ett dilemma. Hennes *jag-kan-kropp* kommer att hämmas av den kulturella genusimpregnerade kvinnokroppen – sexualiserad, objektiverad, omsorgsfullt kultiverad, befriad inte endast från lukter och kroppsvätskor utan också från muskler, behåring och mjukt hull.

Efter mötet med den kulturella spegeln kan flickan inte lika ohämmat och självklart erövra världen genom den fysiska kroppen. Hon måste begränsa *jag-kan-kroppen* och anpassa den till det genusschema som olika praktiker omhuldar. Budskapet till flickan lyder: Din fysiska kropp är av mindre värde än pojkekroppen.

Förkroppsligandet

Jag menar att det är av betydelse för dem som har jämställdheten på sin agenda, för genusteoretiker, för mansforskare och för feminister att djupare begrunda den levande handlande kroppen. Eftersom detta handlande ofta har sin grund i fysiska aktiviteter som kräver ett visst mått av kroppslig kompetens, kommer kvinnor att förkroppsliga andra fysiska erfarenheter än männen i den könssegregerade världen. Förkroppsligandet av en heterosexuell begärsstruktur, som att sminka sig eller vingla omkring på höga klackar, ger en annan kroppslig erfarenhet än att hantera kraftfulla maskiner eller att vårda barn, gamla och sjuka.

Den könsspecifika kroppen bär också på sin egen upplevelse som inte går att förringa eller reducera till en konstruktion. Den gravidas upplevelse av sin kropp²⁶, födandets möda och mjölktyngda bröst skapar exempelvis en alldeles unik kroppsbild. Att "snusa" på en hårig arm eller ett hårigt bröst innebär inte samma taktila kroppsupplevelse som att vila på en slät arm. Förkroppsligandet av världen sker också genom blicken. Den mansdominerade officiella arenan är emellertid så normal för oss att vi inte märker denna mansdominans förrän en kvinna träder in. En kvinna i boxningsringen, en kvinnlig general eller en kvinnlig biskop stör kanske mer bilden av maktrelationen mellan könen än då vi visar tabeller över ojämlika maktförhållanden. Just därför är förebilderna viktiga. Attityder går att ändra inte genom nya diskurser, utan genom att bryta ner samhällets könsmaktordning eftersom det "vanliga" som ögat ser också blir förkroppsligt som något normalt.

Kroppen som subjekt

Från en teoretisk utgångspunkt kan man konstatera att Merleau-Pontys kroppsfenomenologi ger oss verktyg för att förstå hur flickor kan utveckla en bild av sig själva som sämre i idrott än pojkar, trots att fysiologisk forskning visat motsatsen. Ser vi den handlande individen som aktör i ett handlingsfält där det interkroppsliga mötet är basen för upplevelse och där kroppssubjektet samtidigt i detta möte varseblir de genusedologier som framträder i kroppshållningar – gester, kläder och genom sociala symboler och sexuella markörer – är det självklart att upplevelser och erfarenheter från våra livsvärldar är av största betydelse. Det är här barnet utvecklar sitt sätt att gripa sig an världen, sitt sätt att vara i världen. Det är i livsvärlden som egenkroppen får pröva sin

potential och utveckla handlingsalternativ och det är i livsvärlden som barnet förkroppsligar genusstrukturer.

Då Merleau-Ponty i sin kroppsfilosofi markerar att själva subjektet är kroppen, får kroppen en suveränitet som den blivit berövad. Detta subjekt är aktör och det kan genom handling transformera en situation. Denna handling kan aldrig direkt förutsägas. Den kan visserligen förbjudas eller stigmatiseras, men ofta föds också aktivt motstånd och subversiva handlingar just i spåren av förbud eller hot om straff. Man bör då inte heller förringa betydelsen av att uppleva sig som stark och att kunna styra och kontrollera handlingsakten; den må vara av fysisk natur eller psykisk dito. Så när fysisk svaghet, rädsla och feighet kodas som något kvinnligt och den starka, aktiva, produktiva eller dominerande kroppen kodas manligt, har genus börjat utgöra en kroppslig bas för paternalism och dominans. I ett sådant klimat kommer en kvinnlig kropp visserligen att vara ett subjekt, men som sådant vara aktivt tillsammans med den dominanta manliga kroppen i den sociala underordningen av kvinnan och det kvinnliga.

Från en normativ ståndpunkt kan pedagogen, föräldern och politikern fråga sig: Hur skall diskursiva och icke diskursiva praktiker utformas där flickor och pojkar kan utveckla en subjektivitet, där de är stolta över sina fysiska kompetenser och sina fysiska kroppar? Genom att beakta både hur synen på den kvinnliga fysiska kroppen konstruerats historiskt och hur flickors och pojkars erfarenheter som fysiska subjekt ser ut, till exempel i idrottens praktiker, kan vi utveckla samtal om hur den fysiska kroppen medverkar i genusprocessen och i skapandet av subjektivitet.

I detta samtal måste vi ställa den utmanande frågan hur den idrott skall utformas som

gör att flickor och pojkar kan uppleva den fysiska kroppen som en tillgång och där mötet mellan den fysiska kroppen och den idrottsliga praktiken skapar trygghet och glädje – inte hegemoni och underlägsenhet. Hur ser den verksamhet ut där barnen får vara med och uppleva sig som betydelsefulla och bejakande människor, även om de inte anses ha den rätta vinnarinställningen eller uppvisar tillräcklig talang? Den idrotten finns säkert, men det var inte den som barnen i min studie hade som förebild.

En lika viktig fråga är vad som skall utgöra kärninnehållet i skolämnet idrott och hälsa och hur en genusmedveten undervisning skall läggas upp. Kan man tänka sig att den levande, upplevande, betydelseskapande och menings-sökande kroppen, oavsett om denna är en flickkropp eller pojkropp, kan få en trygg boning innanför "gymnasalens" väggar – åtminstone tills de hunnit utveckla funktionella kroppsscheman och positiva kroppsbilder? Sedan vågar de kasta sig ut i den värld som kräver en viss kroppslig kompetens med ett rungande: Jag kan!

Noter

- 1 Birgitta Fagrell: *De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*, HLS Förlag 2000.
- 2 Ibid, s. 149–150.
- 3 Sherry B Ortner menar att individen måste lära sig spela en rad, som hon kallar det, seriösa spel. "Görandet" av kön är ett sådant. Genom att lära sig spelreglerna kan individen också agera. Se Sherry B Ortner: *Making Gender. The Politics and Erotics of Culture*, Beacon Press 1996, s. 12–20.
- 4 Se Gail Weiss: *Body Images. Embodiment as Intercorporeality*, Routledge 1999, s. 27.
- 5 Gunilla Dahlberg har undersökt hur barn från skilda sociala grupper klassificerar yrken utifrån bilder. Vår användning av bilder skiljer sig såtillvida att Dahlberg tar en kognitiv utgångspunkt i sin studie medan jag använder bilderna för att komma åt det pre-reflexiva. Se Gunilla Dahlberg: *Context and the Child's Orientation to Meaning. A Study of the Child's Way of Organizing the Surrounding World in Relation to Public, Institutionalized Socialization*, Stockholm Institute of Education, Department of Educational Research 1985, s. 123–135.
- 6 Nina Björk: *Under det rosa täcket*, Wahlström & Widstrand 1996. Se särskilt kap "Välkommen till maskeraden!", s. 18–35.
- 7 Bland andra följande teoretiker har tagit upp dualismen mellan kön och genus och konsekvenserna för kroppen genom denna uppdelning: Moira Gatens: *Imaginary Bodies. Ethics, Power and Corporeality*, Routledge 1996; Elisabeth Grosz: *Volatile Bodies. Toward a Corporeal Feminism*, Indiana University Press 1994; Judith Butler: *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*, Routledge 1993; Luce Irigaray: *Könsskillnadens etik och andra texter*, Symposion 1994.
- 8 Jag har lånat uttrycket från Susan Bordos artikel "Den slanka kroppens budskap", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1993:2. Bordo tolkar rädslan för fetma och kampen för att få en slank kropp som ett uttryck för kvinnlig underordning.
- 9 Se t ex Lena V Kallings: "Åtgärder mot fetma. Nationell inventering av pågående studier/projekt avseende fysisk aktivitet och kost för att förebygga övervikt och fetma", http://www.fhi.se/upload/PDF/2004/rapporter/fetma_inlaga.pdf
- 10 En åtgärd är t ex att skriva ut fysisk aktivitet

- på recept. Se "Fysisk aktivitet i sjukdoms-
prevention och sjukdomsbehandling", Yrkes-
föreningar för Fysisk Aktivitet,
<http://www.fhi.se/upload/PDF/2004/rapporter/fysissen.pdf>
- 11 Inom samhällsteori har kroppen intagit en
alltmer central plats. Se text Chris Shilling:
The Body and Social Theory, Sage Publica-
tions 1993 och *The Body. Social Process and
Cultural Theory*, red. Featherstone, Hep-
worth, Turner, Sage Publications 1991. Men
det är den feministiska traditionen som på
allvar lyft fram kroppen i sina teorier. Se text
Butler 1993; *The Female Body in Western
Culture. Contemporary Perspectives*, red.
Susan Rubin Suleiman, Harvard University
Press, 1986; Ruth Hubbard: *The Politics of
Women's Biology*, Rutgers University Press
1990 samt Emily Martin: *The Woman in the
Body. A Cultural Analysis of Reproduction*,
Beacon Press 1992.
- 12 Sigmund Loland: *Kroppsyn, idrett og mosjon*,
www.idrottsforum.org, 2003-10-09.
- 13 Merleau-Ponty visar i en lång och snårig
diskussion varför både psykologi och fysiolo-
giska förklaringar till fenomenet fantom-
lemmen är otillräckliga. Se Maurice Merleau-
Ponty: *Kroppens fenomenologi*, Daidalos
1997, kap I: "Kroppen som föremål och den
mekanistiska fysiologin" och kap II: "Kropp-
upplevelsen och den klassiska psykologin".
- 14 Ibid, s. 53.
- 15 Känslan av att kroppen är ett med världen
exemplifierar Merleau-Ponty med den blindes
käpp, som blir ett redskap varmed den blinde
percipierar världen. "Den är ett bihang till
kroppen, en utvidgning av den kroppsliga
syntesen." Ibid, s. 118. Se också Jan Bengts-
son: *Sammanflätningar. Fenomenologi från
Husserl till Merleau-Ponty*, Daidalos 2001,
s. 79-81.
- 16 Jan Bengtsson belyser i texten "Det inkarne-
rade subjektet. Den cartesianska dualismen
och den levda kroppen" att för Merleau-
Ponty är subjektet framförallt den egna
levda kroppen. Se *ibid*, s. 75-79.
- 17 Thomas Laqueur: *Om könets uppkomst.
Hur kroppen blev kvinnlig och manlig*, Sym-
position 1994, s. 24-25.
- 18 Ibid, s. 38.
- 19 Toril Moi: *Hva er en kvinne? Kjønn og
kropp i feministisk teori*, Gyldendal 1998,
kap IV.
- 20 Donna J. Haraway diskuterar den objektiva
kunskapen ur ett feministiskt perspektiv i ett
kapitel benämnt "Situated Knowledges: The
Science Question in Feminism and the Privi-
lege of Partial Perspective". Se Donna J
Haraway: *Simians, Cyborgs, and Women.
The Reinvention of Nature*, kapitel 9,
Routledge 1991.
- 21 Gail Weiss: *Body Images. Embodiment as
Intercorporeality*, Routledge 1999.
- 22 Se *ibid*, kap 1.
- 23 "En gestalt är en sammansättning som inte
kan reduceras till summan av de delar den
består av; en förändring i någon av delarna
får en återverkan på sammansättningens
helhet, medan helheten tvärtom förblir den-
samma när alla delar förändras samtidigt
som relationen mellan dem bevaras. Se Anna
Petronella Fredlund: *Lovtal till filosofin:
Essäer/ Maurice Merleau-Ponty*; i urval,
översättning och med noter och inledning av
Anna Petronella Fredlund, Symposium 2004,
s. 11. I en fotnot på samma sida hänvisar
Fredlund till *La Structure du Comportement*,
s. 50: "Det bästa exemplet på en strukturell
helhet är kanske en melodi: den är en enhet
vars mening är beroende av relationerna
mellan tonerna och inte av tonerna tagna för

sig själva; om man transponerar melodin till en annan tonhöjd förblir den samma melodi fast den består av helt andra toner.”

24 Se t ex Peter Englund: *Om stank och smuts*, <http://www.peterenglund.com/textarkiv/stank.htm>

25 Se R W Connell: *Maskuliniteter*, Daidalos 1996, kap 3.

26 Se t ex Kristen Grønlien Zetterqvist: *Att vara kroppssubjekt. Ett fenomenologiskt bidrag till feministisk teori och religionsfilosofi*, Almqvist & Wiksell 2002.

Summary

With the aid of theorists such as Maurice Merleau-Ponty, Toril Moi and Gail Weiss, this article looks at the process where gender takes hold of the body and becomes the co-creator of children's subjectivity. The aim is to understand children's assertions about the body and in particular their assertions about the physical female body, which boys as well as girls belittle and to which they associate fear and weakness.

Furthermore, the article pays attention to and problematizes how girls in particular, due to the experiences from their own gender impregnated living world and experiences, can have a more difficult time in utilizing the full capacity of their physical body. It is especially important to note that gender often reflects different opinions and meanings of the physical body to a girl and to a boy.

Merleau-Ponty's body phenomenology gives us the tool to understand how girls are able to develop an image of themselves as being worse at sport than boys, despite the fact that physiological research shows the opposite. It is obvious that opinions and experiences from our living world are of great importance. It is in the living world that one's own body gets to test its own potential and develops alternative ways

of acting and it is here that the child embodies gender structures. Since this acting is often based on the physical activities that demand a certain measure of physical competence, women will embody other physical experiences than men. Already at the age of eight both girls and boys consider the female physical body as weak and less competent. When this image of the female body is embodied as something normal, it will then be one of many obstacles in the equality work.

It is important for those who have gender-equality on their agenda, for gender theorists, researchers of masculinity and feminists, to establish more firmly the living and acting body.

Birgitta Fagrell

Idrottshögskolan i Stockholm

Box 5626

114 86 Stockholm

birgitta.fagrell@ihs.se